

ANLAM İYİLEŞMESİ VE ANLAM KÖTÜLEŞMESİ BAKIMINDAN DEV ANASI MASALININ İNCELENMESİ

Pelin YILMAZ¹

ÖZET

Masallar, duyguların ve düşüncelerin, dil aracılığıyla aktarıldığı sözlü anlatım türlerinden biridir. Masallarda, genellikle belirli sorunların çözümü ya da amaçların gerçekleştirilmesi için yolculuğa çıkan kahramanların maceraları anlatılır. Kırşehir sözlü kültürü içinde masallar önemli bir yer edinirler. Kırşehir'in sürekli göç alıp göç veren bir şehir olması, yöreden derlenen masalların içeriğine de yansır ve onların her bakımdan zenginleşmesinde etkin rol oynar.

Masalların hemen her konuda anlatılabilmesi, kolay üretilmesini ve zengin bir içeriğe sahip olmasını sağlar. Bu zenginliklerden biri de, masalların zengin dil içerikleridir. Bünyesinde taşıdıkları deyim ve atasözleri, halk deyişleri, yöresel kelimeler gibi dil özellikleriyle masallar, bir milletin zengin dil birikimini yansıtır.

Masalların ihtiva ettiği sözcükler, başlı başına bir araştırma ve inceleme konusu oluşturmaktadır. Halk masallarındaki kelimeler, halkın duygularını ve değerlerini yansıtır. Yansıtma işlemi ise genellikle bir kelimeye toplumca benimsenmiş olumlu ya da olumsuz anlamların eklenmesiyle yapılır. Bu çalışmada, Kırşehir'den derlenen Dev Anası adlı masaldaki kelimelerin uğradığı anlam değişimleri, anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi bakımından incelenmiştir. İnceleme esnasında, masal metnindeki sözcüklerin, Türkçe Sözlük'teki birinci anlamı ile masal bağlamı içinde kazandığı yeni anlamı/anlamları karşılaştırılmıştır. Böylece masal anlatma geleneğinde anlam iyileşmesi ve kötüleşmesine uğrayan kelimeler tespit edilerek, irdelenmiş ve örnekleriyle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Masal, bağlam, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi.

¹ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosya Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, pelinyilmaz0150@gmail.com ORCID: 0000-0002-1442-3149

EXAMINATION OF THE TALE DEV ANASI IN TERMS OF MEANING AMELIORATION AND MEANING DEGENERATION

ABSTRACT

Tales are one of the types of verbal expression in which feelings and thoughts are conveyed from utterance. Tales usually tell about the adventures of heroes who set out on a journey to solve specific problems or achieve goals. Tales have an important place in the oral literature culture of Kırşehir. The fact that Kırşehir is a city that constantly receives and emigrates is reflected in the content of the fairy tales collected from the region and plays an active role in their enrichment in every aspect.

The ability to tell fairy tales on almost every subject ensures that they are easy to produce and have a rich content. One of these riches is the rich language content of fairy tales. With their language features such as idioms and proverbs, folk expressions and local words, fairy tales reflect the rich language accumulation of a nation.

The words contained in fairy tales constitute a subject of research and analysis on their own. Words in folk tales reflect the feelings and values of the people. Reflection is usually done by adding socially accepted positive or negative meanings to a word. In this study, the changes in meaning of the words in the fairy tale named Dev Anası, compiled from Kırşehir, were examined in terms of meaning amelioration and meaning degeneration. During the examination, the first meaning of the words in the text of the tale and the new meaning / meanings gained in the context of the tale were compared. Thus, in the tale-telling tradition, words with meaning amelioration and degeneration were determined, examined and explained with examples.

Keywords: *Tales, context, meaning amelioration, meaning degeneration*

GİRİŞ

Her anlatım türü, üretildiği dönemin ve kültürün unsurlarını bünyesinde taşır (Yılmaz 2016: 648). Bünyesinde taşıdığı kültürel birikimleri, geçmişten geleceğe aktararak taşıyan ve yaşatan anlatım türlerinden biri de masaldır. Masallar aracılığıyla halkın bilgeliği, değerleri, psikolojisi, ahlaki kuralları gibi verilere dair bilgiler edinilebilir. Bu nedenle masallar, “*Bir nevi kültürün yayın ve yayım organlarına, maziden atıye ulaşabilmiş kültür albümlerine benzemektedirler*” (Yılmaz 2021: 1470-1471).

Masalların kültür albümleri olarak nitelendirme sebeplerinden biri de, masal anlatımında kullanılan zengin dildir. Çünkü masallar, bir dilin en tabii hâlini yansıtırlar. Masallardaki deyim ve atasözleri, devrik cümle yapısı, sembolik dil, masal anlatıcısı tarafından kendiliğinden gelişmekte, anlatıcının dili kullanma becerisine göre çeşitlilik göstermekte ve masalı beynelmilel bir tür olmaktan çıkarıp millî kültüre mâl etmektedir (Bilkan 2001: 67, 71). Bu bağlamda Jung’un masal türü için söylediği, “*İnsan ruhunun spontan, naif ve çarpıtılmamış bir ürünü olan masal, insan ruhu ne ise onu ifade etmekten başka bir şey yapamaz*” ifadesi, masal dilindeki spontanlığın insan ruhundan kaynaklandığını açıklaması önemlidir (2017: 107).²

Ayrıca, masal dilinin yalın, betimlemeye değil de eyleme dayalı bir dil olması, onu insanların hayal gücünü ve dil eğitimini geliştirmesine yardım eden bir tür konumuna getirir (Yılmaz, 2019: 2; Bilkan, 2001: 27). Bu nedenle, “*her masalın, insanların duygu, tutum ve değer yargılarını içeren zihinsel ve duygusal bir alanı vardır.*” (Yılmaz 2021: 1457).

Halk masallarındaki kelimeler, halkın duygularını ve değerlerini yansıtırlar. Yansıtma işlemi ise genellikle bir kelimeye toplumca benimsenmiş olumlu ya da olumsuz anlamların eklenmesiyle yapılır. Bu çalışmanın amacı Kırşehir masal anlatma geleneği içerisinde derlenen *Dev Anası* adlı masaldaki, anlam iyileşmesi ve kötüleşmesini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda ilk olarak anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi kavramlarına değinmek yerinde olacaktır.

1. Anlam İyileşmesi ve Anlam Kötüleşmesi

Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi kavramlarını açıklamadan önce, anlam ile anlam değişmesi kavramlarını tanımlamak gerekir. Çünkü belirtilen kavramlar, anlam biliminin temel kavramlarıdır.

Zeynep Korkmaz anlam kavramını, “*Sözcüğün tek başına veya söz içindeki öteki ögeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri*” (2010: 18) olarak tanımlarken; Günay Karaağaç anlamı, “*Beş duyu organıyla gerçekler dünyası olan doğadan, dil yoluyla da toplumsal uzlaşılarla dayalı saymacalardan oluşmuş yapay bir dünya olan dil ve düşünce dünyasından alınan bilgilerin kişinin önceki bilgileri ışığında yorumlanmış biçimi*” (Karaağaç 2013: 115) olarak tanımlar.

² Bu bağlamda ayrıntılı bilgi için bk. Yılmaz 2020: 51-65.

Korkmaz'ın tanımında anlam kavramının zihinsel sürecine değinilirken, Karaağaç'ın tanımında anlamın ya da anlamlandırmanın "bireyselliği" üzerinde durulur. Bize göre de anlam, bireyin çevresindeki varlıkları ya da nesnelere, tecrübeleri ve bilgileri ışığında zihninde anlamlandırma sürecidir. Bir başka ifadeyle anlam/anlamlandırma, bireysel ve zihinsel gelişime bağlı, bir süreçtir.

Bireysel tecrübe ile zihinsel gelişim, sürekli değişen bir süreçtir. Buradan hareketle, sözcüklerin anlamlarının bireylerdeki gelişime göre değişim göstereceği söylenebilir. Bu bağlamda Berke Vardar, toplumsal bağlam ve süreç içinde kullanılmakta olan her şeyde olduğu gibi dilin de değişerek sürekli evrim geçirdiğini belirtmektedir (Vardar 1982: 85).

Anlam değişmesi kavramı üzerine muhtelif tanımlar yapılmıştır. Bu bağlamda Karaağaç anlam değişimi kavramını, "Dil birimlerinin, dillerin sosyal uzlaşımlara dayalı saymaca ve öğretilmeli, iki ve çok katmanlı göstergelerindeki değer değişimine" (Karaağaç 2013: 124) verilen ad olarak tanımlar.

Korkmaz ise yaptığı açıklamada hem anlam değişimi terimini tanımlar hem de bu terimi kendi içinde tasnif eder. İlgili tanım ve tasnif şöyledir:

"Bir sözcüğün gösterdiği anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olayı. Olay, geniş kapsamlı olarak anlam genişlemesi, anlam daralması, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi gibi değişme olaylarını da içine alabilirse de, asıl bir anlamdan başka bir anlama geçiş, yani bir kavramdan başka bir kavrama geçişle ilgili anlam değişmelerini içine almaktadır." (Korkmaz 2010: 19-20).

Anlaşılabileceği üzere, anlam değişmelerinin çeşitli sebepleri ve türleri bulunmaktadır.³ Bu türlerden ikisi ise anlam iyileşmesi ile anlam kötüleşmesidir. Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi ses olaylarına bağlı değişimler değildir. Onlar sözcüğün duygu değerine bağlı değişimlerdir. Bu bağlamda Karaağaç, "Kötü anlamlı bir sözün zamanla iyi bir anlam kazanması olayı[na] anlam iyileşmesi; iyi anlamlı bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması olayı[na da] anlam kötüleşmesi" (Karaağaç 2013: 147) adlarını vermektedir.

Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi kavramları, Türkiye'de yapılan lisansüstü çalışmalar ve makalelerde genellikle "anlam değişimleri" başlığı altında incelenmiştir. Ancak belirtilen iki kavramlar üzerine yapılan müstakil lisansüstü düzeydeki tek çalışma, 2019 yılında Ali Özkul tarafından hazırlanmıştır.⁴ Yapılan yayımlarda, anlam iyileşmesi ve kötüleşmesi kavramlarına belirli örnekler verilmiştir. Bu örnekler arasında ilk sırayı anlam iyileşmesinde "yavuz", anlam kötüleşmesinde ise "bayağı" kelimeleri almıştır. Bu bağlamda "ilk anlamı 'fena, kötü, perişan' olan [yavuz], daha sonra 'iyi, güzel huylu, yiğit' anlamında kullanılarak" anlam iyileşmesine ; "ilk

³ Anlam değişmelerinin sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Özavşar 2013: 60-65.

⁴ Türkiye'de anlam iyileşmesi ve kötüleşmesi kavramları üzerine yapılan makaleler ve lisansüstü tezler ve hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Özkul 2019: 8-10

anlamı 'önceki, önce olan, eskisi gibi' olan [bayağı], zamanla 'adi ve aşağılık' anlamında kullanılarak anlam kötüleşmesine uğramıştır (Özkul 2019: 9).

2. Anlam İyileşmesi ve Anlam Kötüleşmesi Bakımından Dev Anası Masalının İncelenmesi

Masalların hemen her konuda anlatılabilmesi, kolay üretilebilmesini ve zengin bir içeriğe sahip olmasını sağlar. Bu zenginliklerden biri de, masalların zengin dil içerikleridir. Bünyesinde taşıdıkları deyim ve atasözleri, halk deyişleri, yöresel kelimeler gibi dil özellikleriyle masallar, bir milletin zengin dil birikimini yansıtır. Masalların ihtiva ettiği sözcükler, başlı başına bir araştırma ve inceleme konusu oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi kavramları bugüne kadar yapılmayan bir alanda, sahadan derlenen bir masal metni üzerinde incelenmiştir. Bunu yaparken, masal anlatıcıları tarafından anlatılan masallardaki kelimelerin, masalın derlendiği yöreye ve yörenin geleneğine göre geçirdiği anlam değişimleri tespit edilerek, değerlendirilmiştir.

İnceleme aşamasına geçmeden önce *Dev Anası* masalı ve masalın konusu hakkında özet bilgi vermek, masaldaki anlam iyileşmelerini ve kötüleşmelerini daha iyi kavramak adına yerinde olacaktır.

Masal, Kırşehir Merkez'de ikamet eden, tahsil görmemiş 1923 doğumlu, ev hanımı Şevkiye Seyfeli' den derlenmiştir. Kaynak kişi 2015 yılında vefat etmiştir.⁵ Masalın kesitleri, şu şekilde özetlenebilir:

Dev Anası masalı, üvey annesi tarafından evden kovulan Ali'nin iş arama yolculuğunu ve bu yolculuk sonucunda evlenerek zengin oluşunu anlatmaktadır. Ali'nin yolculuğu esnasında karşısına çıkan bir dev anası, onu evlat edinir ve Ali'ye karşılaştığı her zorlukta yardım eder. Dev anasından aldığı akıllar ve destek ile Ali, zorlukların üstesinden gelerek zenginleşir. Kendisine uygun genç bir kız ile evlenir ve bu evlilik aracılığıyla üç çocuk sahibi olur. Çocuklarının dede ve ninelerini görme isteklerine dayanamayan Ali, yine dev anasının yardımıyla bu isteği gerçekleştirir. Ancak Ali'nin çocukları, anne ve babasını ziyaret ettikten sonra kaybolur. Çocuklarını aramaya çıkan Ali, onları gizli bir sarayda bulur. Sarayın kralı, Ali'ye yaşadıklarının aslında bir imtihan olduğunu, Ali'nin ise bu sınavı temiz kalbi ve dürüstlüğü ile geçtiğini belirtir. Kral, Ali ve eşine yeniden düğün yapar. Ali, saraya kral olur ve ailesiyle birlikte sarayda yaşamaya başlar (Yılmaz 2019: 153-158.)

Kısaca özetlediğimiz masalda, anlam iyileşmesine ve kötüleşmesine uğramış sözcükler bulunmaktadır. Masaldaki kelimelerin 2011 baskısı esas alınan, Güncel Türkçe Sözlükteki ilk anlamlarına göre, diğer anlamlarında gelişen iyileşmeler [Aİ], kötüleşmeler ise [AK] kısaltmalarıyla aktarılmıştır. Daha sonra, kelimedeki anlam değişimi masal metninden verilen cümle örnekleriyle açıklanmıştır. Bu bağlamda, incelenen masalda tespit edilen anlam iyileşmesi ve kötüleşmesine uğramış kelimeler, alfabetik olarak şöyle sıralanabilirler:

⁵ Belirtilen masal metni, "Kırşehir'den Derlenen Masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi" adlı doktora tezinde yer almaktadır (Yılmaz 2019: 153-158).

aman

- 1.Yardım istenildiğini anlatan bir söz
2. Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz.
3. Usanç ve öfke anlatan bir söz [AK]
4. Rica anlatan bir söz
5. Dikkat çekmek için kullanılan bir söz.
- 6 Çok beğenmeyi anlatan bir söz [Aİ]
7. Şaşma anlatan bir söz.

Anlatıda, aman kelimesinin anlam iyileşmesine uğrayarak çok beğenmeyi ifade eden bir kelime olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

*“Var onun burnuna azıycık benim saçımın telinden tütüt. **Amaan**, bacım gelmiş diye uyanır’ diyo.” (Yılmaz 2019: 153)*

*“Arabanın içine altın para da goymuşlar. Oolan varmış anasının babasının memleketi Halep’e Şam’a. **Amaan** Ali ağa olmuş, Ali bey olmuş!’ diyolar, seviniyolar.” (Yılmaz 2019: 157)*

analık

1. Anne olma durumu
2. Anne olma duygusu.
3. Anne yerini tutan veya anne kadar yakınlık gösteren kadın. [Aİ]
4. Anaca davranış.
5. Üvey ana [AK]

Dev Anası masalında kullanılan analık kelimesinin, anlam kötüleşmesine uğrayarak üvey anne için kullanıldığı tespit edilmiştir.

*“O ne deliganlı, derdin ne?’ diyo. ‘Derdimi sorma büyükana’ diyo. ‘Ben yolumu şaşırdım. **Analih** beni evden govdu. İş aramaya gidiyodum, devlerin arasına düştüm’ diyo.” (Yılmaz 2019: 154)*

bakmak

1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek:

2. Aramak.
3. Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak
4. Bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek.
5. Beslemek, geçindirmek. [Aİ]
6. Bir işi birinden beklemek.
7. Hastayı muayene etmek.
8. Tedavi etmek için ilgilenmek.
9. Yoklamak, incelemek, denemek.
10. Bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak.
11. İlgilenmek [Aİ]
12. Uğraşmak, meşgul olmak
13. Yapılabilmesi bir şeye bağlı bulunmak
14. Gözetmek, korumak. [Aİ]
15. Renklerde benzetmek, andırmak.
16. Anlamak, farkına varmak.
17. Başka bir şeyle ilgilenmeyip elindeki veya önündeki işle uğraşır olmak.

İlgili masal metninde bakmak eylemi anlam iyileşmesine uğrayarak geçimini üstlenmek, gözetmek, koruyup kollamak ve ilgilenmek anlamlarını karşılamaktadır.

*“Beni hanım evden govdu’ diyo. Öyle diyince ‘Vah yavruum! Benim dirliğime gatlanırsan, başımın üstünde yerin var’ diyo. Öyle diyince oolan “Benin heç galacah yerim yoh. Ben hamballık ederim, çıraklık ederim sana **bakarım**’ diyo. ‘Peki’, diyo gadın. Bunlar birlikte yaşamaya başlıyolar.” (Yılmaz 2019: 156)*

bey

1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.
2. Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz
3. Eş, koca
4. As

5. Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir
6. Aşığın çukur yüzünün arkasındaki yumru bölge.
7. Küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı
8. Komutan
9. Zengin, ileri gelen kimse, bay [Aİ]

Metinde bey kelimesi, Ali'nin zengin ve ileri gelen bir kimse olduğunu ifade etmek için anlam iyileşmesine uğrayarak kullanılmıştır.

“Oolan varmış anasının babasının memleketi Halep’e Şam’a. “Amaan, Ali ağa olmuş, Ali bey olmuş!” diyolar, seviniyolar.” (Yılmaz 2019: 157)

çırpınmak

1. Acı ile debelenmek.
2. Kaslar birdenbire kendiliğinden ve düzensiz bir biçimde kımıldamak, ihtilaç etmek.
3. Ses çıkararak hafifçe dalgalanmak
4. Ne yapacağını şaşırılmış bir durumda üzölmek ve telaşlanmak. [AK]
5. Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak:

Anlatıda, çırpınmak kelimesi bir babanın üzüntü ile telaşını anlatmak için, anlam kötüleşmesine uğrayarak kullanılmıştır.

“Bah gardaşın gayboldu çölün ortasında’ dise de, oolan dinlemiyö. O oolan da gayboluyo. Aman, adam nasıl aaliyo, nasıl çırpınıyo ama nafîle.” (Yılmaz 2019: 157)

dağ başı

1. Dağın zirvesi, doruğu.
2. İssiz yer [AK]

Dev Anası masalında dağ başı kelimesi, ıssız ve tekin olmayan bir yer anlamında, anlam kötüleşmesine uğrayarak kullanılmıştır.

“Oolan, ‘Aman baba, benim işeğem geldi’ diyo. ‘Aman oolum, etmee, gitmee! Bura dağın başı’ diyo. ‘Yoh’ diyo oolan. ‘Benim işeğem geldi’ diyo.” (Yılmaz 2019: 157)

dar

1. İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı:

2. Genişliği az veya yetersiz olan, ensiz, mikro:
3. Az, elverişsiz, sınırlı
4. Sıkıntılı [AK]
5. Yetersiz
6. Güçlülükle, ucu ucuna, ancak

Dar kelimesi masal metninde, anlam kötüleşmesine uğrayarak sıkıntılı durumları anlatmak için kullanılmıştır.

*“Diyo ki: ‘Ah oğlum! Benim de başımı **darda** goydun. Hadi, sana saçımdan bi tel veriyim sen git şurdan’ diyo. ‘Eğer ki başın **dara** gelirse, filan yirde benim bacım var.” (Yılmaz, 2019: 153)*

“Bu elmayı sen başın dara girdimiydi ye. Başın dara girmeyince sahn elmayı kesme!” diyo. (Yılmaz 2019: 154)

kalp

1. Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.
2. Kalp hastalığı
3. Sevgi, gönül. [Aİ]
4. Bir ülkenin, bir kuruluşun işleyiş, yönetim ve varlığını sürdürme bakımından en önde gelen yeri.
5. Duygu, his

Masalda, kalp kelimesi anlam iyileşmesine uğrayarak gönül güzelliği ve iyi niyet kavramlarını karşılamaktadır.

*“Senin iyi **galbin**, dürüstlüğün bizim hoşumuza gitti. Seni sınadık. Sen de bu sınavı geçtin.” (Yılmaz 2019: 157)*

kurban etmek

1. kurban kesmek.
2. Kendi çıkarı için birini veya bir şeyi feda etmek. [AK]

Metinde kurban etmek ifadesi, anlam kötüleşmesine uğrayarak çıkarı ve menfaati ifade etmek için kullanılmıştır.

*Öyle diyince “Yaaa! **Gurban iderim**. O boncuğu sana verir miyim ben. Hadi hadi çih çih!” diyo, oolanı alınca sokağa ativeriyo. (Yılmaz 2019: 155)*

kükremek

1. Aslan, bağırarak.
2. Deniz, nehir kabarmak, taşmak.
3. Coşkuyla saldırmak.
4. Mayalanıp kabarmak.
5. Gür bir biçimde yetişmek.
6. Coşmak, taşkınlık göstermek.
7. Kızgınlık ve öfke ile yüksek sesle bağırarak. [AK]

İlgili masal metninde күkremek sözcüğü öfke ile bağırarak, kızgın bir ses tonuyla hiddetlenmek anlamında kullanılmıştır.

*“Ağacın dibinde ilk memesini emdiği gadinin saçını yahiyo. Gadin birden çıhiyo, **kükrüyo**:
‘Vay! Oolum, evladım. Nedir derdin, niye başın dara düştü?’ diyo.” (Yılmaz 2019: 154)*

tatlı

1. Şeker tadında olan
2. Acı olmayan, acı karşıtı
3. Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek
4. İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren [Aİ]
5. Sevimli, hoş [Aİ]
6. Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla [Aİ]

Masalda geçen tatlı kelimesi, insanı çeken ve insana hoş gelen bir kokuyu ifade etmek için kullanılan anlam iyileşmesine uğramış bir sözcük olduğu tespit edilmiştir:

*“Bu dev, ‘At eti kohuyo, it eti kohuya **taatlı tatlı** gelin gız eti kohuyo’ demiş.” (Yılmaz 2019: 153)*

soymak

1. Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak.
2. Birinin giysilerini çıkarmak.
3. Birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek. [AK]

Masal'da kullanılan soymak sözcüğü, anlam kötüleşmesine uğrayarak hırsızlığa uğramak anlamında kullanılmıştır.

*“O ney lan yidiğin?” diyorlar. ‘Şurda bi tane elma buldum. Yolcular mı düşürdü nöördüyse? Onu da ben yidim’ diyo oolan. ‘Vaaa! Elma bizimidi’ diyorlar. Bu oolanı **soyuyollar**, bi don bi köynek galıyo. Oolanı biraHIP gidiyollar.” (Yılmaz, 2019: 155)*

yolluk

1. Yolculuk sırasında yenmek üzere hazırlanan yiyecek, yol azığı.
2. Yolcuya verilen armağan. [Aİ]
3. Koridorlara serilen, dar ve uzun halı, yol halısı.
4. Yol masrafı olarak ödenen para, harcırah

Anlatıda, ana kahraman Ali'ye dev anası tarafından anne ve babasını görmesi için yapılan yardıma ve armağanlara yolluk adı verilmiştir. Bu nedenle yolluk kelimesi masalda, anlam iyileşmesine uğrayarak kullanılmıştır.

*“Sen şimdi çoluğunu çocuğunu topla, filan yirdeki aacın altına var. Dev anamın yolluğu diye üç kere elini çırp. Atın araban orda hazır olacah’ diyo. ‘Ammaa, heç orda galma. Sana bi sene izin’ diyo. ‘Pekâlâ’ diyo. Oolan garısını bindiriyo, çoluğunu bindiriyo, anasını bindiriyo arabaya oraya varıyo ‘Dev anamın armağanı, **yolluğu** diye üç kere elini çırpiyo. Beyaz atlarının araba geliyo. Araba bi süslenmiş ama bi geniş ama bi gör. (Yılmaz 2019: 155)*

Dev Anası masalındaki kelimeleri, uğradığı anlam değişimine göre şöyle listeleyebiliriz:

Tablo 1. Uğradığı Anlam Değişimine Göre Kelimeler Tablosu

Anlam İyileşmesine Uğrayan Kelimeler	Anlam Kötüleşmesine Uğrayan Kelimeler
aman	analık
bakmak	çırpınmak
bey	dağ başı
kalp	dar
tatlı	kurban etmek
yolluk	kükremek

	soymak
--	--------

SONUÇ

Bu çalışmada Kırşehir’den derlenen *Dev Anası* masalındaki 2062 kelime incelenerek Kırşehir topluluğunun anlam dünyasına, bir başka ifadeyle anlam değişmelerine dair sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

Halk masalları üretildiği toplumun dil, üslup özellikleri, kelime dünyası ve anlam zenginlikleri hakkında bilgi içermektedir. Bu nedenle masalların ayrıntılı bir şekilde incelenmesiyle bir halkın diline dair derinlemesine bilgilere ulaşılabilir.

İncelenen masal metnindeki 13 sözcüğün, anlam değişmesine uğradığı tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden 7 tanesi anlam kötüleşmesine, 6 tanesi de anlam iyileşmesine uğramıştır. Anlam kötüleşmesine uğrayan sözcükler, analık, dağ başı, dar, çırpınmak, kurban etmek, kükremek ve soymak kelimeleridir. İyileşmeye uğrayan kelimeler ise aman, bakmak, bey, kalp, tatlı ve yolluk kelimeleridir. Hem anlam iyileşmesi hem de kötüleşmesine uğrayan bir kelime tespit edilememiştir.

Masallar aracılığıyla farklı konularda yeni dil çalışmaları yapılarak anlam değişmelerine ve sözcüklerin anlam zenginliklerine dair yeni sonuçlara ulaşılabilir.

Hayat gibi kelimeler de sürekli değişen bir yapının içinde yer alırlar. Bu nedenle bir sözcük “a” zamanında “b” anlamına gelirken, “c” zamanında “d” anlamına gelebilir. Bu durum bir sözcüğün her zaman aynı anlamı yansıtmayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sözcükler, kullanım alanlarına ve zamanlarına göre farklılık gösterebilirler. Buradan hareketle bir sözcüğün anlamını belirlerken sözcüğün yer aldığı metne, kültüre ve bağlama dikkat etmek gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Bilkan, Ali Fuat (2001). Masal Estetiği. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2017). *Dört Arketip* (Çev. Zehra Aksu Yilmazer). İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özavşar, Resul (2013). *Tarama Sözlüğü Ve Türkçe Sözlük'e Göre Anlam Değişmeleri*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özkul, Ali (2019). *Türkçe Sözlük'te Anlam İyileşmesi ve Anlam Kötüleşmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güncel Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: TDK Yayınları.
- Vardar, Berke (1982) *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, Meltem (2016). "Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Ateşkâr Oğlan Masalının İncelenmesi". *Turkish Studies*, S. 11/20, s. 643-658
- Yılmaz, Meltem (2019). *Kırşehir'den Derlenen Masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi*. Doktora Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Meltem (2020). "Carl Gustav Jung'un Dört Arketipi Bağlamında Keçeli Kız Masalının İncelenmesi" *Uluslararası Yunus Emre Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), s. 51-65.
- Yılmaz, Meltem (2021). "Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Akıl Okulu Masalının İncelenmesi" *Doğan Kaya Armağanı 70. Yaş Hatırası*. Sivas: Vilayet Kitabevi, C.2, s. 1457- 1484.

